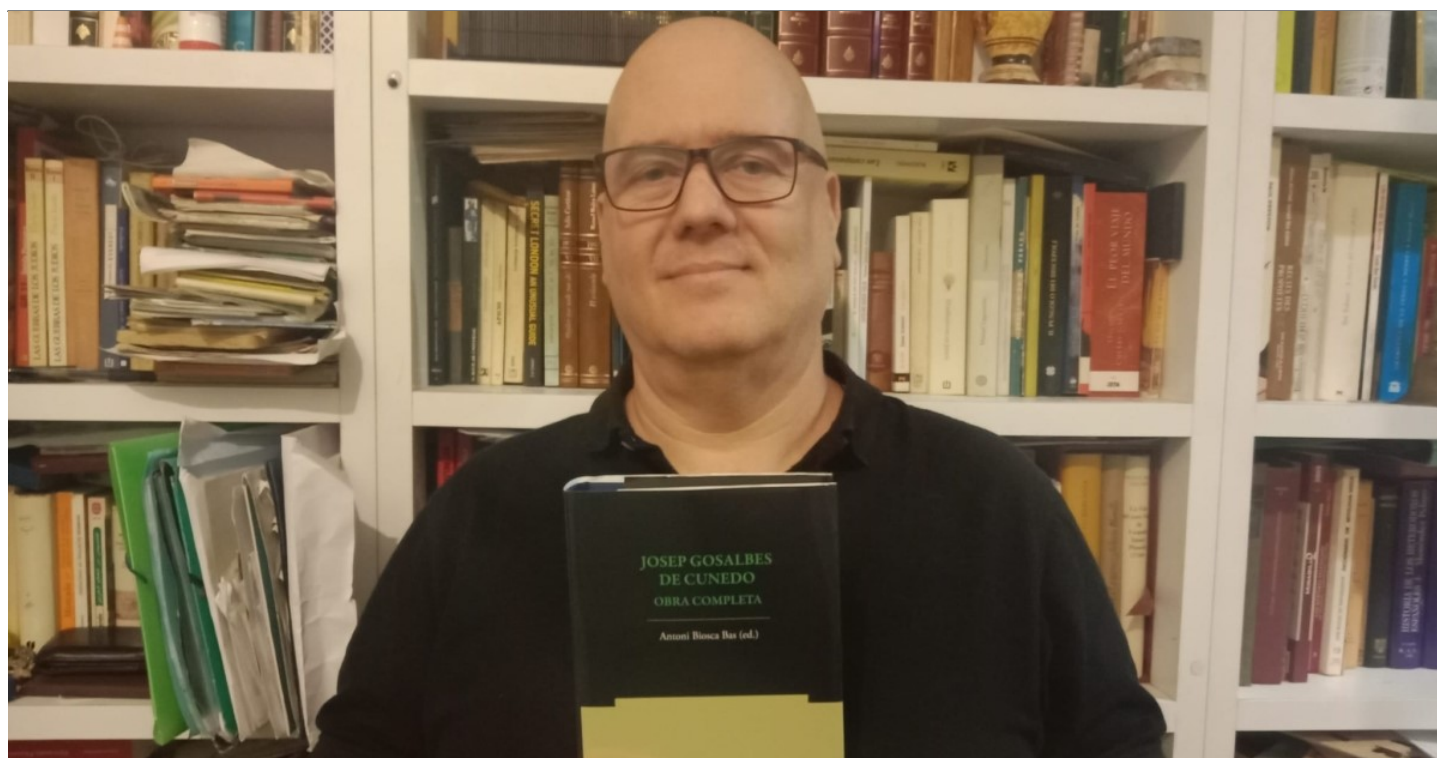

'Amb Josep Gosalbes de Cunedo Alacant ja té el seu poeta del Renaixement'

Autor: Manuel Lillo i Usechi

Data de publicació: 04-11-2024

Antoni Biosca Bas (Alacant, 1969), professor de Filologia Llatina a la Universitat d'Alacant, és el responsable de l'edició de l'«Obra Completa» de Josep Gosalbes de Cunedo, el poeta alacantí més destacat del Renaixement.

Antoni Biosca Bas (Alacant, 1969), professor de Filologia Llatina a la Universitat d'Alacant, és el responsable de l'edició de l'«Obra Completa» de Josep Gosalbes de Cunedo, el poeta alacantí més destacat del Renaixement. Present durant el segle XVI i implicat en la política de l'època, Josep Gosalbes de Cunedo contribueix al coneixement de l'Alacant de l'època i del seu context internacional, tal com explica Biosca en aquesta entrevista, feta a propòsit de la publicació del llibre que ha tret les Publicacions de la Universitat d'Alacant.

-Com va descobrir vostè Josep Gosalbes de Cunedo?

-En realitat jo no he descobert aquest autor, perquè apareix en les cròniques de Rafael Viravens i d'altres estudiosos. El que passa és que sobre aquest autor ningú no ha dit res més fins ara, més enllà que va ser un gran poeta i que va tindre l'amistat de Just Lipsi, el gran humanista de l'època. Però res més. De manera que, quan vaig intentar mirar la seua obra, estava tota escrita en llatí. Potser per això no se li va fer massa cas. Vaig traure un article sobre ell fa uns anys i vaig pensar que pagava la pena editar la seua obra. Per a nosaltres, els llatinistes, editar vol dir tindre el text antic: no és, senzillament, mirar un manuscrit, sinó que l'edició implica una sèrie de faenes, de grafies, de puntuacions i correccions perquè quede el text d'una manera acceptable i, a partir d'ací, fer-ne la traducció.

-Quina era la seua importància en l'Alacant d'aquell moment?

-Josep Gosalbes de Cunedo té una vida curiosa. Ell, d'alguna forma, va viure un esplendor quan era xiquet que

després va perdre, no sabem ben bé per què. Ho vam deduir pel que ell explica. Dins dels seus records, explica que a casa tenien cavalls, que va perdre un germà a la guerra i va passar alguna cosa que va fer que l'esplendor familiar es perdera. El pare va faltar, i això ho sabem perquè, per ajudar el germà amb el rescat, Josep Gosalbes de Cunedo va plantejar que era la mare qui l'havia d'ajudar. També fa referències contra els jutges, i en un poema parla del poder del rei com si fora un «foc», que calenta quan t'arrimes però que si t'hi arrimes, acaba cremant. Aquella reflexió sembla que li va generar algun problema en la família fins al punt que ell, que era de classe benestant, va haver de buscar-se la vida, i va anar a estudiar Medicina a València, cosa que no podia fer tot el món, evidentment. I després totes les peripècies d'anar a l'Armada Invencible, del naufragi, etc. Aquella havia de ser una família de la baixa classe nobiliària.

-Com era l'Alacant del segle XVI que ell va viure i descriure?

-Una ciutat que no era massa gran i que tenia, sobretot, tres elements: el port, el castell i l'horta. Aquestes eren les tres potes de la taula: un port bo i ben comunicat dins d'una ubicació estratègica, connectat amb l'Àfrica i protegit pel castell i alhora rodejat per l'Horta que s'estenia pels voltants de la ciutat. Josep Gosalbes de Cunedo recorda que passava els estius a Mutxamel, cosa molt típica d'Alacant fins fa no massa, la de passar els estius a l'horta. I quan parla de Mutxamel i de l'Horta d'Alacant parla dels vins, segurament es refereix al fondellol que es produïa a Alacant i que eixia pel port. Per tant, parlem d'una ciutat xicoteta però amb la seua riquesa.

-La seua va ser una època de guerres constants i ell n'és testimoni.

-Sí, sobretot hi havia dos fronts: el de l'Imperi Otomà i el de les guerres religioses europees. En el cas dels musulmans s'havia calmat un poc la cosa, perquè després de la Batalla de Lepant l'Imperi Otomà, que en va eixir derrotat, va perdre capacitat d'atacar les costes del nord de la Mediterrània. Però Gosalbes de Cunedo parla del port d'Alacant i de la cara del moro del Castell de Santa Bàrbara com un rostre que protegeix els mariners a les seues costes de l'altre costat del mediterrani. En canvi, Gosalbes de Cunedo va dedicar molta més part de la seua producció poètica a atacar els protestants. Hem d'entendre que, en aquella època, com en totes les guerres, a qui li tocava anar-hi, anava. Els protestants van ser els qui li van afonar el vaixell durant el naufragi de l'Armada Invencible, els qui el van empresonar, i un llarg etcètera que fa que els critique amb molta duresa. De Calví, de fet, diu que és una «rabosa calva», i de Luter diu que té «el nom de Llucifer» i coses similars. El protestantisme era el dimoni que calia atacar, tal com defensava la versió oficial de la corona hispànica, però l'experiència personal de Josep Gosalbes de Cunedo també contribueix a aquesta visió.

-Josep Gosalbes de Cunedo va fer alguna cosa més que la guerra al nord d'Europa?

-Sí. Després del naufragi, els holandesos el porten a Medemblik, al nord d'Amsterdam, i gràcies a Just Lipsi aconsegueix eixir de la presó, segurament a través d'un convent de monges, però no està ben clar com es va escapar. Aleshores va passar a Bèlgica, que volia dir passar a territori catòlic, i en aquell moment Bèlgica, i Brussel·les en particular, com Lovaina, eren del mateix rei. Era territori hispànic, també, i per tant Gosalbes de Cunedo «estava a casa». Quan acaba la seua peripècia militar intenta treballar de metge, i per això va contactar novament amb Just Lipsi perquè li convalidaren el títol que havia obtingut a la Universitat de València, i li'l va convalidar la Universitat de Lovaina. No està clar si hi va arribar a treballar de metge o no, però sí que se sap que va aconseguir treballar de metge particular del virrei de Bèlgica. Allò suposava el seu descans econòmic després d'haver hagut de buscar-se la vida.

-El nom de Just Lipsi apareix constantment en la seua biografia, i se li dona molta importància a la relació que Josep Gosalbes de Cunedo tenia amb ell. Qui era Just Lipsi?

- Just Lipsi era flamenc i va ser el principal humanista del segle XVI, del segon Renaixement, conegut com el cinquecento. I tenia el gran mèrit de, tot i ser flamenc en un territori de disputa entre catòlics i protestants, ser respectat pels uns i pels altres. Era una figura apreciada per tothom.

-I va transcendir més enllà del seu país, clar.

-Sí. En aquest sentit, el que jo conec més com a llatísta són els seus comentaris de les obres clàssiques de la literatura llatina. Les obres de Tàcit, per exemple, van ser molt comentades per Just Lipsi amb molta saviesa i molta cultura. Era un humanista perfectament coneixedor d'aquella Europa.

-Abans comentava els comentaris delicats de Josep Gosalbes de Cunedo cap a la monarquia.

-Jo entenc que quan feia eixos comentaris ho feia de manera personal, referint-se al fet que els seus intents d'apropar-

se al poder han sigut perillosos. No és una crítica contra el rei ni contra els nobles. De fet, escrivia a favor del rei i dels nobles buscant els seus favors.

-De fet es mostra declaradament favorable a Felip II.

-I va tindre mala sort, perquè va escriure dos poemes dedicats a Bèlgica, un dedicat al virrei, i quan es va morir en va haver d'escriure un altre dedicat al nou governador. Per tant, Josep Gosalbes de Cunedo va fer un esforç gran per procurar els contactes amb els nobles, que eren els poderosos de l'època. No els criticava, sinó que buscava els seus favors per a intentar sobreviure econòmicament. Cal recordar que la idea de l'artista modern que viu del seu propi treball és un fenomen bastant recent. Els artistes, tradicionalment, tots han pogut produir gràcies a la protecció dels qui els podien protegir econòmicament.

-Josep Gosalbes de Cunedo va viure més temps a Alacant o fora d'Alacant?

-No ho sabem, perquè no sabem exactament els anys en què va viure. Va viure durant la segona meitat del segle XVI, però no sabem la part prèvia i la posterior. Les últimes coses que sabem d'ell són del 1601, quan es publica la tercera edició de les seues obres a Brussel·les. I sabem que està viu perquè hi havia alteracions dels seus poemes que ja s'havien publicat abans, amb correccions d'autor. Però no en sabem molt més.

-Ell va escriure sobre Alacant, fins i tot amb estima i enyorança.

-Totalment. Ell ho va publicar tot al nord d'Europa, a Brussel·les. Però entre els seus poemes n'hi ha un dedicat a la cara del moro, un altre dedicat als alacantins il·lustres de l'època com ara Joan Treminyo, que l'estic estudiant i escrivia poesia llatina. I un altre, Tomàs Petreius, del qual no hem pogut trobar més informació i, segons Josep Gosalbes de Cunedo, era el millor poeta alacantí de l'època. També, de vegades, quan apareix alguna referència a Alacant la destaca. Per exemple, quan parla de les guerres del nord d'Europa i apareix Carles Coloma, de seguida es refereix a la ciutat. Sempre que Alacant sorgeix, la recorda. I també va fer tres escrits dedicats a la creació del Bisbat d'Oriola, que va ser un esdeveniment molt important per a allò que antigament era la Governació d'Oriola, és a dir, dos terços de l'actual província d'Alacant. Tot aquell territori, per la línia Biar-Busot que no s'havia conservat en política però sí en l'administració religiosa, feia que tota aquesta part depenguera del bisbat de Múrcia-Cartagena. Això no era problemàtic en principi, però la frontera política entre els dos regnes –València-Aragó i Múrcia-Castella– sí que ho era, perquè els dos estats no sempre tindrien bona relació. De manera que la gent d'Alacant, d'Elx o d'Oriola que necessitava fer un bateig, obtenir un permís de matrimoni o qualsevol cosa necessitava demanar-ho a Múrcia, que formava part d'un Estat amb el qual podien estar en guerra. Aleshores, tindre un bisbat propi suposa un alliberament per a aquest territori, i Josep Gosalbes de Cunedo ho descriu perfectament, referint-se sobretot a Alacant.

-També s'ha referit a Carles Coloma. Qui era?

-Era el fill de Juan Coloma, el primer comte d'Elda (Vinalopó Mitjà) i que tenia poemes en castellà que eren bons. Va ser un poeta reconegut, i Cervantes li va dedicar uns versos en La Galatea. Ell va ser virrei a Sardenya, després va ser alcaide del castell de Santa Bàrbara i el seu fill, Carles Coloma, va nàixer a Alacant i va ser batejat a Santa Maria. Va ser traductor de Tàcit i un militar de molt d'èxit. Una persona important. De fet, una germana de Carles Coloma, qui per cert apareix al quadre de La rendición de Breda de Diego Velázquez, va ser nomenada per Luis de Góngora en un dels seus poemes, que estava dedicat a ella. Parlem, per tant, de gent d'una altura intel·lectual important.

-En resum, les referències a Alacant per part de Josep Gosalbes de Cunedo són culturals, són nostàlgiques i també són polítiques.

-És que la creació del Bisbat d'Oriola, que va tardar segles perquè automàticament s'impedia per part de Múrcia-Cartagena, era una aspiració que venia de lluny. Quan es va aconseguir amb Felip II va ser un èxit polític absolut. Ara ja ha quedat oblidat, però en aquell moment va ser molt important. I Josep Gosalbes de Cunedo ho explica amb figures mitològiques com ara nimfes i altres éssers que s'apropen a Oriola a celebrar la consagració de la nova catedral i del primer bisbe. Va ser un fet apoteòsic i va ser descrit amb aquest entusiasme.

-També ha parlat de Joan Treminyo.

-Ell va ser mestre de la catedral d'Oriola i va fer els seus poemes religiosos en llatí. Tot i que el més important d'aquell moment és Josep Gosalbes de Cunedo.

-Que va escriure en llatí. Suppose que perquè era la llengua culta.

-I això li va salvar la vida.

-Com?

-Quan estava entre els presoners de la nau del galió Sant Mateu, una embarcació portuguesa, als captius els mataven llevat dels qui valien per a ser rescatats, que eren salvats. Quan va ser empresonat estava pendent d'un rescat, i segons explica es va quedar a soles en territori enemic. Va ser quan va escriure a Just Lipsi. No conservem les cartes que va escriure Gosalbes a Lipsi, però sí les de Lipsi a Gosalbes. En una carta prèvia Lipsi diu que entre els presoners del galió Sant Mateu hi ha un metge que té un gran nivell de llatí i de cultura i que el vol ajudar, com si hi hagués una espècie de solidaritat entre intel·lectuals. Per això dic que a Gosalbes, saber llatí, tindre cultura clàssica i ser un erudit, li va salvar la vida.

-En aquell moment, per bé que la llengua de publicació fora el llatí, la llengua familiar i social d'Alacant i els voltants era el valencià.

-Per descomptat. De fet Gosalbes parla d'Oriola en un moment donat per a referir-se a la «injustícia» que pateix la ciutat perquè depèn del Bisbat que hi ha a l'altra banda, i del qual es diferencia «en Estat, en costums i en llengua». Evidentment, Oriola parlava una llengua diferent de la que es parlava a Múrcia, i aquesta era el català.

-Hi ha alguna cosa més que vulga dir i que no li haja preguntat?

-Hem d'agrair a les Publicacions de la Universitat d'Alacant que haja assumit la publicació d'aquest llibre. Crec que la publicació en si mateixa és un fet històric. Alacant ja té el seu poeta del Renaixement. El tenia, però no era accessible, i ara sí que ho és. A partir d'ara el podem llegir, ja existeix entre nosaltres.

Manuel Lillo i Usechi

Podeu accedir a l'article original a través del següent article:

<https://www.diarilaveu.cat/cultura/amb-josep-gosalbes-de-cunedo-alacant-ja-te-el-seu-poeta-del-renaixement-533594/>